

Jozef Fischer, KSČ – Vedúca sila, zakladateľka a budovateľka národných výborov, Vydavateľstvo Pravda, Bratislava 1971, počet strán 132

Problematike národných výborov vo všeobecnosti venovala naša historická literatúra dost značnú pozornosť. Recenzovaná práca, i keď nie je rozsiahla, vhodným spôsobom dopĺňa okruh skúmanej problematiky, a to predovšetkým z hľadiska štátno-mocenského a štátoprávneho.

Publikácia bola vydaná z príležitosti 50. výročia založenia KSČ, ktorá stála pri zrode a budovaní národných výborov.

Práca je rozdelená na tri časti. V prvej časti autor venuje pozornosť protifašistickému odboju našich národov, ako aj realizácii myšlienky národných výborov. Na základe stručného historického exkurzu potom objasňuje myšlienky, ktoré sa stali základom koncepcie Národného frontu, podľa ktorej sa vytvárali ilegálne revolučné národné výbory.

Komunistická strana Slovenska v smerniciach pre okresných a miestnych funkcionárov už v r. 1941 vyzývala k vytváraniu revolučných národných výborov. Podľa nášho názoru v tejto časti sa mal autor podrobnejšie vyrovnáť s otázkou národných výborov v Čechách a na Morave počas celého obdobia okupácie, a to najmä s ohľadom na to, ako k nim pristupovali jednotlivé politické odbojové skupiny. Hlavný dôraz kladie na obdobie Slovenského národného povstania, ktoré sa stalo rozhodujúcim medzníkom z hľadiska ďalšieho štátoprávneho vývinu nielen pre Slovensko, ale pre celú Československú republiku. Slovenská národná rada ako revolučná moc na oslobodenom území sa jednoznačne prihlásila k ideii československého štátu a k obnoveniu Československej republiky. Autor správne konštatuje, že ustanovenie novej moci sa neuskutočnilo len hore na pôde Slovenskej národnej rady a orgánov ňou vytvorených, ale národné výbory sa ako mocenské orgány konštituovali v mnohých prípadoch už skôr ako sama Slovenská národná rada.

Pravda, proces vytvárania a fungovania národných výborov nebol jednoduchý a priamočarý. Bol to proces postupného vyjasňovania ich funkčného zaraďenia i náplne, ich činnosti, a preto bol aj predmetom prudkého stretávania sa rozdielných politicko-mocensko-triednych pohľadov na túto otázku.

Pre právnu historiografiu, ale aj štátovedu, je najcennejšie rozpracovanie a poukaz na normotvorbu Slovenskej národnej rady, ktorá sa vzťahovala na činnosť národných výborov z uvedeného obdobia. Normotvorbu tohto obdobia dopĺňa predovšetkým Ústavný dekrét prezidenta republiky č. 18/1944 Zb. o Národných výboroch a Dočasnom národnom zhromaždení.

V závere tejto časti sa autor zaoberá národnými výbormi v košickom období činnosti Slovenskej národnej rady. Na území, oslobodenom Sovietskou armádou preberali do svojich rúk správu štátnych záležitostí národné výbory, ktoré organizovali obnovu národného hospodárstva a poskytovanie pomoci Sovietskej armáde.

V druhej časti práce autor rozoberá československý vývin a postavenie národných výborov v rokoch 1945-1948. Je to etapa víťazstva našej národnej a demokratickej revolúcie, ktorou vstúpila naša vlasť do novej, ľudovodemokratickej etapy svojho historického vývoja.

Obnovenie Československej republiky, ktoré vyplynulo z oslobodenia Sovietskou armádou a z víťazstva národnej a demokratickej revolúcie, malo za následok podstatnú zmenu v triedno-mocenskom základe nášho štátu oproti predmníchovskému obdobiu. Rozhodujúcu váhu, a tým aj rozhodujúcu úlohu v novom štáte mala robotnícka trieda, ktorej veľkú časť ovplyvňovala a viedla Komunistická strana Československa.

Základy novej revolučnej moci boli postavené už v priebehu národnoslobodzovacieho protifašistického boja na báze revolučných národných výborov, ktoré sa stali po oslobodení hotovou organizačnou formou novej štátnej moci v miestnom meradle. Tieto skutočnosti boli zakotvené v Košickom vládnom programe rovnako ako výdobytky národnodemokratickej revolúcie vo všetkých sférach politického, hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho života.

Komunistom bolo jasné, že ak revolúcia má pokračovať, musí sa ďalej rozvíjať na základe najširších demokratických premien pri aktivizácii a angažovanosti čo najväčšieho počtu obyvateľstva.

Autor správne dôvodí, že národné výbory, majúc v rukách faktickú moc, boli rozhodujúcim popretím štátomocenskej organizácie predmníchovskej Československej republiky. Zároveň sa stali masovou protiváhou prípadných protiľudových snáh aparátu ministerstiev, ktoré ešte boli v rukách predstaviteľov buržoázných strán a ktoré sa usilovali o reštauráciu správnej organizácie z predmníchovskej buržoáznej republiky. Národné výbory boli aj najvhodnejším nástrojom, pomocou ktorého sa ľudové masy učili kvalifikovane spravovať a riadiť štátne záležitosti.

Ďalej v tejto časti venuje pozornosť VIII. zjazdu KSČ vo vzťahu k národným výborom a voľbám do Ústavodarného národného zhromaždenia; Budovateľskému programu, ktorý sa realizoval v Dvojročnom pláne obnovy a ďalšieho národného hospodárstva.

Februárové víťazstvo sa stalo rozhodujúcim medzníkom. Po februári sa uskutočnilo obrozenie národných výborov ako mocenských orgánov diktatúry proletariátu. To všetko sa prejavilo v Ústave 9. mája, podľa

ktorej sa národné výbory stali orgánmi a nositeľmi jednotnej štátnej moci v obciach, okresoch a krajoch.

V záverečnej časti práce autor venuje pozornosť IX. a X. zjazdu KSČ, ktorý sa zaoberal otázkou ďalšieho socialistického vývinu a určil generálnu líniu výstavby socializmu. IX. zjazd KSČ venoval pozornosť aj otázkam štátnej správy, dovtedajšej činnosti národných výborov.

K definitívnej zákonnej úprave národných výborov, ako aj k prvým voľbám do národných výborov došlo v r. 1954. Ustanovenia nových zákonov prehĺbovali demokratický charakter národných výborov. Národné výbory sa podľa týchto zákonov chápu ako najširšie organizácie pracujúcich, opierajúce sa vo svojej činnosti o zväzok robotníkov, roľníkov a pracujúcej inteligencie. Demokratický charakter zákonov o národných výboroch vyplýva aj z toho, že ešte pred ich prijatím tieto boli predložené na celonárodnú diskusiu. Pracujúci si takto uvedomovali svoje práva pri rozhodovaní o štátnych záležitostiach, spoluúčasť a podiel na rozvoji socialistickej demokracie. Proces demokratizácie štátneho aparátu, hlavne národných výborov, sa v zákonnej forme zakotvili i ďalšími normami, ako napr. zákonom č. 10/1957 Zb., vládnym nariadením č. 39/1958 Zb., ako aj ďalšími.

Vývoj národných výborov autor uzatvára rokom 1960, prijatím Ústavy Československej socialistickej republiky. Nebolo by na škodu, keby autor bol venoval pozornosť zákonu č. 69/1967 Zb., o Národných výboroch, ktorý Ústavu ČSSR na podmienky národných výborov konkretizuje. Možno povedať, že právna úprava sa tu vzťahuje na práva i povinnosti poslancov a na utváranie podmienok pre úspešný výkon poslanskej funkcie.

V plnom rozsahu možno s autorom súhlasiť, že pohľad na históriu a vývoj národných výborov splňa aj politické zámery, aby najmä funkcionárom národných výborov pomohol na základe poznania minulosti zlepšovať a zdokonaľovať prácu v súčasnosti. Z celej práce je zrejmé, že problematika národných výborov je autorovi veľmi blízka. Je to práca nielen o histórii národných výborov, ale aj o ich postavení a poslaní, a preto si zaslúži patričnú pozornosť.

Florián Sivák